

Die Enzyklika in der Diskussion. Eine orientierende Dokumentation zu Humanae vitae, hrsg. von Franz Böckle und Carl Holenstein, Zürich 1968, Benziger Verlag, 8°, ss. 206.

Reakcję świata katolickiego czy nawet chrześcijańskiego i niechrześcijańskiego — uchwyconą na żywo — na świeżo opublikowaną, a z dawna oczekiwaną, wypowiedź papieską w postaci encykliki *Humanae vitae*, udokumentowały w specjalnym zeszycie „Informations Catholiques Internationales” (nr 320 z dn. 15 IX 1968 r.). Podobną dokumentację, choć w obszerniejszym wyborze, zawiera także — opublikowana w roku ukazania się enuncjacji papieskiej — omawiana pozycja, przygotowana przez znanych teologów: prof. Franza Böckle’go z Bonn oraz prof. Carla Holensteina z Zürichu.

Po wstępie, podkreślającym nie spotykaną dotychczas reakcję świata — reakcję w postaci sprzeciwu — na wypowiedź papieską, omawiana publikacja zawiera dokumenty papieskie i rzymskie, a więc: tekst samej encykliki w tłumaczeniu niemieckim; pismo sekretarza stanu, kardynała A. G. Ciconianiego do biskupów w sprawie świeżo ogłoszonej encykliki; istotny fragment konferencji prasowej włoskiego teologa moralisty F. Lambruschini’ego; przemówienie papieża z dn. 31 VII 1968 r. podkreślające ważność i doniosłość odpowiedzialności i miłości w podejściu do zagadnienia regulacji poczęć oraz jego orędzie do 82. Niemieckiego Katholikentagu obradującego w Essen w dn. 8 IX 1968, podkreślające zasadę, iż „[...] nie ma rozwiązania tego problemu bez Chrystusa — keine Lösung ohne Christus”

Z kolei, w najobszerniejszej partii publikacji zamieszczone są głosy w większości kardynałów, biskupów, a nawet wypowiedzi całych episkopatów (np. episkopatu niemieckiego już z dn. 3 IX 1968 r., uchwalonej więc w mie-

siąc po ukazaniu się enuncjacji papieskiej). Wypowiedzi tej partii publikacji podzielone zostały w grupy według krajów. Na pierwszym miejscu postawiono wypowiedzi z NRF, potem zaś ze Szwajcarii, Austrii — o czym zapewne decydowały względy językowe — następnie z Włoch, Francji, Holandii, Anglii i USA. Z ciekawszych głosów wymienić wypada m.in.: kard. J. Döpfnera, K. Rahnera, H. Künga, kard. F. Königa, kard. G. Urbaniego, J. M. Pauperta, M. Oraisona, kard. B. J. Alfrinka, kard. P. L. O’Boyle’a.

W ostatniej zaś części znajdują się materiały sprzed czasu ukazania się encykliki, a więc o nieco innej optyce czasowej, które jednak zapewne wywarły swój wpływ na świadomość Kościoła przyjmującego wypowiedź papieską, jak i na same Magisterium Kościoła. Wypada tu wymienić chociażby *Adres do Ojców Soboru* z marca 1965 r. czy też *Adres do Papieskiej Komisji do spraw Populacji, Rodziny i Urodzeń* z maja 1966 r.

Publikację zamyka posłowie prof. F. Böckle’go ustosunkowujące się na tle tematyki publikacji do zagadnienia autorytetu i wolności sumienia oraz natury jako normy moralnej.

Wydzwięk całości publikacji jako wyboru jest z natury rzeczą wyrazem poglądów dokonujących wyboru. Pogląd ten można by zamknąć w słowach F. Böckle’go: „Dazu ist sie [die Enzyklika — F. G.] wohl nicht sein [des Papstes — F. G.] letztes Wort” (s. 205). Chyba z racji takiego stanowiska publikacja nie ma zwyczajowego kościelnego imprimatur. Uderza także dobór wypowiedzi w większości krytycznie oceniających i przyjmujących treść encykliki. Czytając więc omawiany

wybór należy pamiętać, że nie odzwierciedla on w pełni opinii świata dzisiejszego. Chciałoby się mieć jednocześnie pod ręką także wybór głosów aprobujących dany dokument papieski. Niemniej znajomość tej publikacji okaże się bardzo pożyteczna nie tylko dla teologów moralistów, ale także dla pa-

storalistów i samych duszpasterzy, jest bowiem przeglądem bardzo zróżnicowanych poglądów i stanowisk w stosunku do dokumentu, który tak dogłębnie zbulwersował świat — nie tylko chrześcijański.

ks. Franciszek Greniuk